

45. Martin Krooks skizze af en del af Trelleborg Kirkepark, kopieret 1960.

Minneslund i Trelleborg

Trädgårdsarkitekt Martin Krook

Under de årtusenden, som människosläktet traskat omkring på vårt klot, har begravningsskicket växlat rätt betydligt. Och detta gäller icke blott bland olika folkslag och inom skilda länder. Det gäller lika mycket för varje enskilt land.

Religiös åskådning har därvid haft stor betydelse, och rent praktiska skäl ha helt visst spelat en långt ifrån oväsentlig roll. Under medeltiden till långt fram på 1700-talet, i enskilda fall t.o.m. senare, var graven under *kyrkogolvet* vanlig, i varje

fall när det gällde ståndspersoner eller sådana, som på ett eller annat sätt gjort sig förtjänta av en dylik hedersbevisning. Vanliga dödliga fingo sitt sista vilorum på kyrkogården, som fått sitt namn just efter sin belägenhet vid och omkring kyrkan, och i de flesta fall omgiven av murar och träd, som underströko detta områdes helgd, såsom ett fredat rum och en sluten enhet.

I många av våra helgedomar och icke minst i koret och under huvudgången i många domkyrkor, bära skulpterade gravhällar med inskriptioner i upphöjd eller försänkt relief vittne om, vilka som

här fått sin sista viloplats, liksom om tiden för deras jordevandring. Många av dessa gravhällar giva vid handen, att konsthantverket har stått på en mycket hög nivå och en hel del av dem ha ett högt konstnärligt värde.

Det förefaller emellertid, som om begreppet härom mött ringa förståelse på en hel del håll. Och pieteten har på ett betänkligt sätt blivit åsidosatt; och i isynerhet den senare delen av 1800-talet och början av detta sekel få taga skulden på sig för att ha gått fram på ett sätt, som med våra dagars syn på fornt och fädernas arv, får anses ganska hänsynslöst. Även om det beklagligtvis måste konstateras att bildstormare än i dag äro långt ifrån sällsynta och ofta nog vilja framstå som vår tids skönandar.

Men vad vi nu ha kvar av gamla kyrkor och kyrklig konst, icke blott mäter sig med, utan överglänser mestadels i formskönhet vad som åstadkoms mot slutet av det senaste seklet och i början av detta århundrade. Väl avvägda proportioner och fulländad formskönhet är ett gott kriterium på fädrens kyrkobyggnadskonst.

Vad som många gånger hände vid här antydda „restaureringar“ och icke mindre vid rivningsarbeten gränsar till det otroliga. Gravhällar som trappsteg vid bondgårdar eller lantställen, eller som stenmaterial i profanbyggnader har varit, och är ännu mindre sällsynt än önskvärt vore. Men numera anses det mindre opportunt att för en gäst påvisa och ibland rent av skryta med detta faktum. Pietet och förnuft ha fått en smula bättre grepp om de kyrkovårdande inom församlingarna och när kyrkogolvets gravhällar brytas upp, därför att nytt golv skall läggas in, bruka de få en fristad vid kyrkomuren.

En mera ovanlig placering ha dessa hällar under 20-talet fått vid *Trelleborgs Kyrka*.

Denna kyrka räknar anor från 1200-talet, men fick sitt torn först 1617. Som så många andra har även denna kyrka varit föremål för en del restaureringar. Den mest genomgripande påbörjades den 1 mars 1881 efter ett den 18 mars 1872 fastställt förslag. Detta hade uppgjorts av arkitekt *Helgo Zettervall* i Lund, ett namn som dessvärre i samband med ombyggnad av kyrkor fått herostratisk betydelse. Arbetet var färdigt i juli 1883 och invigningen skedde i september. I samband med ombyggnaden utjämnades den omkring befintliga kyrkogården.

Av anteckningar framgår, att ännu 1829 lågo gravhällarne kvar i kyrkan och att antalet då uppgick till 67. Men vid restaureringen på 1880-talet undgingo icke heller här en hel del att bliva sönderslagna eller skingrade på annat sätt. Men de kvarvarande utlades längs norra och södra yttersidorna av kyrkans långskepp. Dessvärre blevo de icke placerade i stående ställning utan fastgötos i cement plant liggande på marken. Vad regn och frost kan åstadkomma är välbekant, och flera av dessa gamla hällar fingo avsevärda skador. Flertalet av dem, för att icke säga samtliga, äro utförda i relief, och därmed uppstå vattensamlingar i fördjupningarna vid vågrät placering i det fria. Trots det att många av dem legat i både 300 och 400 år inom kyrkan, och därmed varit föremål för slitning av säkerligen många gånger stål-skodda fotbeklädnader, ha de icke blivit helt planslipade. Men den konserveringsmetod som tillämpades vid utflyttningen var en dålig garanti för att för framtiden bevara dessa minneshällar, vilket tydligen också insågs från flera håll.

Vid en kyrkostämma våren 1919 fattades beslut om att göra en omflyttning, och denna genomfördes under sommaren 1923.

Förr att hindra regn från att bli stående i stenarnas fördjupningar ha de utlagts

med en lutning som garanterar betryggande vattenavrinning. Längdriktningen är parallell med kyrkan, och varje gravhålls huvudända vetter mot väster i enlighet med gammal tradition. Den äldsta stenen, som är från 1500-talets mitt ligger östligast i samlingen och sedan följa de övriga, på ett undantag när, i kronologisk ordning. Deras antal är nu 40 varav framgår, att 27 stenar ur samlingen från 1829 äro borta. Flertalet äro minnesstenar över borgare i staden och andra erinra om magistratspersoner och präster.

Samlingen utgör ett belägg för, att när pietet och god vilja förenas, en både praktisk och estetisk lösning på ett konserveringsproblem av detta slag kan åstadkommas. Samtidigt anknutes också till områdets forna användning som kyrkogård. Och slutligen tala dessa gamla hållar sitt tydliga språk om en svunnen epok och utgöra därmed på sitt sätt ett stycke ur begravningsskickens historia.

På ett stort antal av hållarna är texten så gott som utplånad. Icke sällan förekomma inskriptioner på latin, som t.ex.:

Disce mori mundo ut cum Christo UIUAS.

Flera äro från danska tiden, vilket framgår av årtal och text t.ex.: Denne Steen hører Niels Wiborg och Hans arving til.

Her ligger Begrafven Erlig och gudfrychtig qvinde Birgitta Trøls Daater's Poofvel Mortensøn fordym Borgemesters her y Trelleborg Hans Hustru so Døde den 29 noveb anno 1616.

Her hoer ligger Begrafven Erlig och gudfrychtig qvinde Inger Pedersdaater, erlig welacht Niels Wibergs Hustru so døde her i Trelleborg den 25 may a (årtalet borta).

Den stora graven med stenram, har som minnesvård en pelare med inskription: John Engelbrekt Kock f. 29/8 1815

46. Gravstedslund ved kirken i Trelleborg.

d. 21/2 1881. Redlig och ärlig medborgare, trofast vän, rik i kärlek och hans kära Maka Jeanette Ingeborg Bruzelius f. 14/9 1928 d. 21/10 1866.

Vegetationen utgöres av:

Lignoser — Björk, Hängask, Alm, Kastanj, Lind, Stamcaragan, Ribes och Lonicera.

Marktäcket är i huvudsak gräs med inslag av Eranthis, Scilla, Papaver, Hemerocallis och Geranium.

47 a. Gravliggere i Kirkeparken.

47 b. Gravliggere nr. 37 (jevnf. kortet fig. 45).

Alle fotos: M. K.